

Knygų lentynoje

POLITIKA PARODYTA PER UŽSIENIO REIKALŲ MINISTRUS

Рес.: Леонид Млечин. МИД. Министры иностранных дел. Романтики и циники. Москва, 2001. 669 с.

L. Mlečino monografijos įžanga pavadinta banaliai: „Velnio tuzinas“. Atrodytų, kad ji turi tikslą tik patraukti plataus pirkėjų sluoksnio dėmesį. Tačiau būtent tiek – 13 nuo 1917 iki 2001 m. buvo sovietų, o vėliau Rusijos užsienio reikalų ministrų. Sudomina ir tai, kad iš jų net keturi buvo akademikai. Suntriguoja dar ir tai, kad net 28 metus ministru išbuvo A. Gromyka ir tik 3 mėnesius – B. Pankinas. Beje, pastarajam užteks kelių dienų, kad pripažintų Baltijos valstybių Nepriklausomybę.

Nepasitikėjimą kelia L. Mlečino pažadas ir pateikti Užsienio reikalų ministerijos istoriją, ir parodyti jos vadovus. Juo labiau, kad autorius teigia analizuosiąs ir užsienio politiką, ir diplomatiją bei įsipareigoja mesti „dar vieną žvilgsnį į <...> šalies istoriją nuo 1917 metų iki mūsų dienų“ (p. 4). Abejonės sklaidosi įdėmiai skaitant knygą. Iš tiesų, autorius pateikia ministrų biografijas iki tapimo ministrais ir paskui, analizuoja jų vietą diplomatijoje bei užsienio politikoje. Vieno ar kito ministro laikotarpiu susiklostę tarptautiniai santykiai parodyti tiek, kiek reikia Sovietų Sąjungos užsienio politikai atskleisti. Keliomis pastraipomis apibūdintos diplomatų charakterio ypatybės ar asmeninės savybės knygai suteikia įdomumo, skaitytojui –

galimybę pamatyti jų žmogiškus bruožus. Diplomatai dirbo Užsienio reikalų ministerijoje, ji vykdė jai nurodytą užsienio politiką ir šių darbų visuma sudaro minimos ministerijos istoriją, pateiktą šioje studijoje.

Vidaus politika neanalizuojama, bet paminimi svarbiausi vidaus politinio, ekonominio, karinio gyvenimo faktai, nes be jų būtų sunku suprasti, kaip dėl jų poveikio keitėsi Sovietų Sąjungos užsienio politika ir tos valstybės tarptautinė padėtis. Iš dalies reikia sutikti, kad tai Sovietų Sąjungos istorija, tik parašyta ji per užsienio politikos prizmę. Bet kokias abejones dėl knygos paviršutiniškumo išsklaido žinios apie autorių: L. Mlečinas keliolikos dokumentinės prozos knygų autorius, jis parašė monografiją apie E. Primakovą, KGB pirmininkus, „Mosadą“.

Ir visgi monografijoje nėra vieno dalyko, įvardyto knygos paantraštėje – romantikų. Sovietų Sąjungoje užsienio reikalų ministru romantikas būti negalėjo. Nebent buvo revoliucinis romantikas ir stengėsi diplomatinėmis priemonėmis revoliucionizuoti Europą ir pasaulį bei kurti socialistinį rojų.

Recenzuojama studija nėra mokslinis veikalas, tai istorinė publicistika. Nėra nuorodų ir išnašų, nėra literatūros sąrašo, tačiau yra cita-

tų, įvykių dalyvių ir ministrų atsiminimų interviu. Be to, autorius labai gerai susipažinęs su ta medžiaga, kurią pateikia darbe, žino daug smulkmenų, kurios itin pagyvina darbą ir suteikia tikroviškumo. Tai leidžia „Užsienio reikalų ministrus“ priskirti prie darbų, papildančių istorines žinias. Taigi ką duoda šis veikalas skaitytojui, kuo jis įdomus Baltijos šalių istorikams?

Tai knyga apie užsienio reikalų ministrus, bet pirmiausia, reikia pabrėžti, iš jos išryškėja bolševikų užsienio politikos principai ir veiklos metodai, naudoti nuo V. Lenino – L. Trockio iki M. Gorbačiovo – A. Gromykos.

Pirmasis principas autoriaus suformuluotas jau dvidešimt šeštame puslapyje: „Visiškas kitų valstybių suvereniteto negerbimas ir panieka tarptautinėms sutartims. Sovietiniai vadovai tai motyvavo tuo, kad proletariato valstybė turi raudonosios intervencijos teisę.“ Šio principo laikymosi pavyzdžių yra pakankamai, todėl paminėti vertėtų tik vieną. J. Stalinas niekaip nesuprato amerikiečių nepasitenkinimo juo dėl Rytų Centrinės Europos sovietizavimo, nes joje JAV neturėjo strateginių interesų, J. Stalinui valstybių teisė į savarankiškumą nebuvo vertybė. Negerbiant suvereniteto buvo negerbiama kitų šalių vidaus ir tarptautinė teisė. M. Litvinovas be Anglijos sutikimo 1918 m. Londone įsteigė „Rusų liaudies pasiuntinybę“, kurios niekas nepripažino. 1917 m. gruodžio 31 d. Petrograde buvo suimtas Rumunijos pasiuntinys. Per pokalbius paaiškėjo, kad į visus diplomatus žiūrėta kaip į įkaitus. V. Leninas jiems nesuteikė jokių garantijų.

Kitas principas, išryškintas per visą monografiją, būtų nepagarba diplomatams, atsainumas santykiuose su jais, žiūrėjimas iš aukšto, ciniškas požiūris į mažesnes valstybes ir jų ministrus. Tokio elgesio toną davė bolševikų įsitikinimas, kad tuoj visame pasaulyje įvyks socialistinė revoliucija ir kad „pasaulio proletariatui diplomatija nereikalinga, nes darbo žmonės supras vieni kitus be tarpininkų“

(p. 16). Todėl į užsienio šalių diplomatus, buvusius šalyje 1917 m. pabaigoje–1918 m. pradžioje, žiūrėta kaip į laikiną blogį, kurį reikia pakęsti. Bet tai padėjo pagrindą vėlesniam elgesiui. Lenino metais klasikiniu tokio principo taikymo pavyzdžiu būtų elgesys su Lenkijos delegacija, atvykusia paruošti 1920 m. taikos sutarties. Delegacija buvo apgyvendinta užmiesčio sodyboje, aptvortoje spygliuota viela, ir jos nariai negalėjo už aptvaro išeiti.

Analizuodamas Sovietų Sąjungos santykius su kaimyniniais kraštais autorius teigia, kad jautėsi pasitikėjimo trūkumas. Jo nuomone, to priežastis buvo „sovietų puikavimasis santykiuose su nedidelėmis Europos šalimis“. Beje, autorius šią mintį baigia žodžiais, kad toks elgesys „reikia pripažinti paveldėtas ir dabartinės rusų diplomatijos“ (L. 134). Sovietų Sąjungos cinizmas atskleistas keliuose epizoduose, kurių charakteringiausias būtų 1939 m. gruodžio 2 d. V. Molotovo pareiškimas. Sovietų Sąjungai užpuolus Suomiją ir Tautų Sąjungai apkaltinus pirmąją agresija, V. Molotovas pranešė, kad santykiai su Suomijos Demokratine Respublika (tokia valstybė niekad neegzistavo, o jos vadovu buvo paskirtas Maskvoje gyvenęs Kominterno pirmininkas O. Kuusinenas) taikūs ir pasirašyta draugystės sutartis (L. 187).

Negalėdama ciniškai elgtis su didelėmis valstybėmis, Sovietų Sąjunga jas stengėsi paniekinti, sumenkinti bent žodžiais. 1939 m. J. Stalinas sveikino V. Molotovą už „pasitikinčiai atsainų toną santykiuose su „didžiosiomis valstybėmis“. Galutinė tokio bendravimo su kitomis šalimis išraiška – A. Vyšinskio kalbos Jungtinių Tautų Organizacijoje. Jose nebuvo faktų, demaskavimo, jis paprasčiausiai koneveikė sovietams neįtikusias šalis visas kartu ir paeiliui kiekvieną. Politikus vadindavo „užkietėjusiais sukčiais, niekingais sutvėrimais, perėjūnais, banditais, akiplėšomis, avantiūristais iki kaulų smegenų“ (L. 246). Tarptautiniuose santykiuo-

se tokia politika darė žalą Sovietų Sąjungai, tačiau viduje ji buvo vertinama kaip atskleidžianti imperialistinių valstybių esmę.

Trečiuoju Sovietų Sąjungos užsienio politikos principu galima matyti buvus siekimą pasinaudoti ir tikslą turėti sau naudos iš valstybių prieštaravimų. Tokia politika buvo būdinga ne tik SSRS, bet ši valstybė ją vykdė labai tiesmukiškai. 1918 m. pradžioje Prancūzija pasiūlė bolševikams karinę paramą Vokietijos puolimui atremti. V. Leninas nurodė: „paramą iš plėšikų prancūzų imperialistų priimti ir panaudoti prieš plėšikus vokiečius“ (p. 30). Ketvirtąjį dešimtmečio pirmojoje pusėje, ryškėjant Vokietijos agresyvumui, Sovietų Sąjunga pasirašė sutartį su Prancūzija, pratęsė nepuolimo sutartis su Baltijos šalimis, skatino su ja palaikyti karinius kontaktus. Antroje dešimtmečio pusėje noras prisijungti žemių ir valstybių, paniekia demokratiniams režimams Sovietų Sąjungą susaisė su Vokietija. Vėliau Sovietų Sąjunga lyg niekur nieko tapo demokratinių valstybių sąjungininke. Tai tik didino J. Stalino panieką liberaliems režimams, skatino jį naudojant bendradarbiavimo motyvą spausti sąjungininkus, gauti 10 mlrd. dolerių paramą ir teisę į savo įtakos sferą paimti Rytų Centrinės Europos šalis. Tačiau vėliau, vienijantis Europai, kuriantis NATO, šio principo suabsoliutinimas davė priešingą vaizdą. Sovietų Sąjunga tebekalbėjo apie imperialistinių valstybių prieštaravimus, silpną grandį Italiją ir Prancūzija, bet realiai nesuvokė tarptautinių santykių.

Agresyvi užsienio politika, ižūlus diplomatinį toną siekiant tikslo įbauginti kaimynines ar ir kitas šalis bei gauti sau kuo didesnės naudos buvo ir principas, ir metodas. Autorius pateikė gana nuoseklų tokio principo taikymą. 1920 m. Kerzono pasiūlyta sienos su Lenkija linija buvo palanki Sovietų Rusijai. Visgi buvo nutarta „durtuvais išsiaiškinti, ar socialinė proletariato revoliucija nesubrendo Lenkijoje“ (p. 44). Stiprėjant Sovietų Sąjungai didėjo ir

jos pretenzijos kitoms valstybėms. 1939 m. gegužės 4 d. užsienio reikalų liaudies komisaru tapo V. Molotovas, kuris nurodinėjo, reikalavo ir nesiekė kompromisų. Tuo metu šaliai geri tarptautiniai santykiai nebuvo svarbūs, kitų valstybių požiūris – nereikšmingas ir jos diplomacija tapo agresyvi, puolamoji. Reikalauti nuolaidų, teritorijų, įtakos sferų itin imta po Antrojo pasaulinio karo. 1946 m. Stalinas nurodė V. Molotovui pareikalauti, kad Turkija perduotų SSRS Bosforo ir Dardanelų sąsiaurių kontrolę. 1946 m. siekta atplėsti nuo Irano dalį teritorijos ir prijungti prie Azerbaidžano. Pareikalauta suteikti teisę „globoiti“ Tripolitaniją šiaurės Afrikoje. Neišreikalavo, bet agresyvaus elgesio padariny – 10 metų blogi santykiai su Iranu, o Turkija įstojo į NATO. Anot autoriaus, „Molotovas savo agresyviomis – griežtomis kalbomis padarė Ameriką pikčiausiu priešu“ (p. 227), JAV politiką – „globalinio atkirčio Sovietų Sąjungai politika“ (p. 228). Beje, tokią Sovietų Sąjungos reikalavimų politiką geriausiai nusakė M. Litvinovas. 1946 m. jis teigė, kad „jei Vakarai nusileis vieniems Sovietų Sąjungos reikalavimams, po tam tikro laiko jie susidurs su kitais reikalavimais“. Buvusio ministro nuomone, Stalinas ir Molotovas „paims viską, kas blogai padėta“ (p. 152). Tokia politika išliko per visą sovietmetį. A. Gromyka suformulavo tris stiprios valstybės diplomato veiklos taisykles: „1. Kuo daugiau spauskite. Nesikuklinkite... Reikalaukite to, kas jums niekad nepriklausė. 2. Teikite ultimatumus. Negailėkite grasinimų ir kaip išeitį iš susidariusios padėties siūlykite derybas... 3. Pradėję derybas nesitraukite nė per žingsnį. Jie patys pasiūlys dalį to, ko mes prašėme... Tada, kai gausite pusę arba du trečdalius ko niekada neturėjote, būsite tapę diplomatu“ (p. 410).

Šis principas – grasinti ir reikalauti – išliko nuo Lenino iki Gorbačiovo.

Nors ir kaip būtų paradoksalu, bet Sovietų Rusijoje užsienio politika tarnavo ne valstybės, bet komunistų partijos interesams. L. Mlečinas nurodo, kad 1917–1921 m. kitų šalių komunistai buvo aprūpinami pinigais, ginklais, bolshevikine literatūra. Tai buvo kišimasis į kitų šalių vidaus reikalus, sunkinęs Sovietų Rusijos pripažinimą. 1921 m. specialiu nutarimu diplomatiniais kurjeriams buvo uždrausta vežti propagandinę literatūrą, diplomatams – užsiimti nelegalia veikla. Tačiau tokios priemonės buvo laikinos, o be to, revoliucijoms organizuoti jau veikė Kominternas. Vakarų šalių požiūris į Sovietų Sąjungos pasiuntinybes kaip revoliucijos štabus truputį pasikeitė 1928 m., kai jose nustojo dirbti vietiniai komunistai. Slapta veikla prieš tą šalį, kurioje buvo sovietų pasiuntinybė, niekada nenutrūko. Ambasados nebuvo ta institucija, kuri galėjo pagerinti santykius su viena ar kita šalimi. Tai lėmė daugelis priežasčių. Ambasados buvo priedanga sovietų žvalgams, kurių dalis veikė turėdami diplomatinius pasus. Tik 1991 m., kaip teigia autorius, buvo sužinota „koks kolosalus skaičius žvalgybininkų slėpėsi po pasiuntinybių stogais“, kad „vos ne kas antras buvo iš KGB arba GRU“ (p. 592). Tai, kad „ne pasiuntinys, o KGB karininkai buvo realūs pasiuntinybės šeimininkai“ (p. 533), bet kurią šalį vertė žiūrėti į SSRS ambasadą kaip priešišką jos interesams įstaigą.

Nuo pat sovietinės diplomatijos pradžios buvo skiepijamas požiūris, kad būtina nepasitikėti užsienio piliečiais. Tai tapo gero tono požymiu. Be to, vengti kontaktų su užsieniu vertė J. Stalino, kuris per visą vadovavimo laiką buvo tik Teherane ir Potsdame, elgesys. Represijų metais iš viso buvo bijoma bet kokių susitikimų su užsienio piliečiais. Nepasitikėjimas, siekis nebendrauti, nedalyvauti, apsiriboti tik būtiniais kontaktais nedarė Sovietų Sąjungos ambasadų draugiškumo židiniu.

Santykiai tarp sovietų diplomatų ambasadų viduje taip pat buvo įtempti. Nuo 1923 m. vi-

sose pasiuntinybėse atsirado GPU-KGB etatai diplomatų gyvenimui stebėti ir, kaip rašo autorius, „tokia praktika taikoma ir dabar“ (p. 99). Saugumiečių buvimas kėlė nepasitikėjimą, baimę būti sugražintam į Sovietų Sąjungą. Siekiant to išvengti buvo demonstruojamas neigiamas požiūris į tą šalį, kurioje dirbama, keikiami papročiai, santvarka, gyvenimo būdas. Toks elgesys nepridėdavo populiarumo Sovietų Sąjungai.

Sovietų Sąjungos diplomatijos veiklos metodus buvo melas. Dar V. Leninas buvo nurodęs, kad diplomatija privalo pridengti tikruosius tikslus (p. 76). J. Stalino nuomone, diplomatija ir buvo „apgaujinėjimo menas“ (p. 23). Klasikiniu melo pavyzdžiu gali būti A. Gromykos neigimas, kad 1962 m. Kuboje buvo Sovietų Sąjungos raketų. Ir tik A. Ševarnadzė stengėsi neapgauti, o rasti kompromisą.

Tokių diplomatijos veiklos principų ir metodų padarinys – SSRS vadovybė neturėjo realaus tarptautinių santykių vaizdo ir supratimo apie juos. Autorius teigia, kad šeštojo dešimtmečio pradžioje sovietų diplomatai blogai suprato procesus, kurie vyko Europoje (p. 257). Aštuntajame dešimtmetyje „Politbiuro nariai arba visai nesuprato pasaulio problemų, arba buvo kažkokių fantastinių mitų nelaisvėje“ (p. 391). Tai būtų pagrindinė išvada, kuria galima apibūdinti aštuonis sovietinės užsienio politikos dešimtmečius.

Autorius detaliai analizuoja Sovietų Sąjungos užsienio politikos „pertvarką“. Įdomu, kad jai prasidėjus visose SSRS ambasadose per priėmimus buvo nustota vaišinti alkoholiniais gėrimais. Svarbu, kad L. Mlečinas pritaria Rytų Centrinės Europos šalių išsilaisvinimui iš sovietų įtakos. Jis analizuoja situaciją ir prieina prie išvados, kad tik ginklu buvo galima sulaukyti procesą, bet tai nebūtų atnešę naudos nei toms šalims, nei pasauliui, nei Sovietų Sąjungai. Autorius pateikia Sovietų Sąjungos suiri-

mo priežastis. Svarbiausia – kariškių siekis turėti ginkluotės tiek, kiek JAV ir jos artimiausi ar galimi sąjungininkai. Bet tai ekonomiškai buvo nepakeliamas ir šalis suiro.

Analizuojamoje knygoje gana daug vietos skirta Baltijos šalims. Pirmiausia galima išvėlyti bendruosius Sovietų Sąjungos užsienio politikos dėsnius, kurie buvo taikomi ir kitoms, ir Baltijos šalims. Monografijoje išaiškintos kai kurios Sovietų Sąjungos agresyvumo ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje priežastys. Viena jų buvo gynybos koncepcija, kuri teigė, kad šalies teritorijos didėjimas didina saugumą. Šia teorija buvo vadovautasi ir po Antrojo pasaulinio karo.

Nemažai dėmesio autorius skyrė ir bolševikų siekiams suaktyvinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos komunistus. 1921 m. G. Čičerinui teko raminti latvių komunistus, nes jie į savo šalį gabeno ginklus, organizavo teroristinius aktus ir kurstė sukilti Rygos gyventojus. Tai darė žalą Maskvai, pradėjusiai megzti diplomatinis santykius. Minėtų šalių komunistams buvo duotas nurodymas prisiderinti prie RSFSR vykdytos politikos, atidžiai ją sekti bei žinoti, kad „Šiuo metu negali būti ir kalbos apie karinės paramos suteikimą“ (p. 85). Daugiausia puslapių Baltijos šalių istorijai skirta aptariant 1939–1940 m. įvykius. Autorius parodo SSRS ir Vokietijos interesų bendrumą iš principo ir Baltijos regione konkrečiai bei šių šalių siekį sunaikinti kaip valstybę Lenkiją ir pasidalyti Baltijos šalis (p. 172–173). Detalizuota, kaip buvo pasirašytos sutartys dėl karinių įgulų dislokavimo Estijoje, Lietuvoje ir Latvijoje. Estijai V. Molotovas grasino karine intervencija, Latvijos ministrui – neleisti išvykti, kol nepasirašys jam peršamo susitarimo (p. 183). Įdomios ir kai kurios 1939 m. rugšėjo 28 d. detalės. Prirėkė tik kelių valandų, kad Hitleris duotą sutikimą Lietuvai perleisti Sovietų Sąjungos įtakai. Tų valandų užteko: vokiečių delegacijai pažiūrėti baletų spektaklių, Estijai – pasirašyti tarpusavio

paramos sutartį su SSRS. Autorius atskleidė sovietų vadovybės elgesį su Baltijos šalių delegacijomis: iki sutarčių pasirašymo visai gerinosi, paskui nebeapstebėdavo. Priėmus nutarimą, kad Baltijos valstybės atitenka SSRS, J. Stalinas šypsojosi „pusiau ironiška – piktdžiugiška šypsena“ (p. 184). Šių sutarčių su Vokietija gėdingumas buvo suprantamas ir kitoms šalims, ir Sovietų Sąjungai. Norint jas nuslėpti Niurnbergo procese, vienas iš A. Vyšinskio tikslų buvo neleisti apie jas prabilti teisiamiesiems Vokietijos pareigūnams. V. Molotovas iki pat mirties paklaustas apie sutartis atsakydavo: „Neatsimenu“.

1940 m. birželį sovietų vadovybė perspėjo Vokietiją, kad į Baltijos valstybes pasiūsti asmenys suformuoti naujas vyriausybes. L. Mlečinai, remdamasis Baltijos valstybių pavyzdžiu, padaro išvadą, kad Vokietijos ir Sovietų Sąjungos suartėjimą nulėmė tai, kad „Hitleris davė Stalinui tą, ko negalėjo duoti nei Anglija, nei Prancūzija. Jis pasiūlė pasidalyti pasaulį. Pradžioje atidavė jam Baltijos kraštus, dalį Lenkijos, dalį Rumunijos... Ir tai iš esmės per vieną dieną, be kovos, be nuolaidų, be derybų... Ir Kremliuje manė, kad tai tik pradžia“ (p. 189–190).

Kaip norą dar kartą pasinaudoti Sovietų Lietuva autorius parodo J. Stalino siekį pastūmėti ją į JTO ir taip padidinti ten savo įtaką. Tačiau nesutikus JAV ir Didžiąjai Britanijai, to padaryti nepavyko.

Kitą kartą Baltijos šalys paminimos tik 1990-aisiais m. Vizito į JAV metu A. Ševarnadzė įkalbėjo sudaryti prekybos sutartį su SSRS, nors Amerikos vadovai ir nemanė jos pasirašyti, motyvuodami ekonomine Sovietų Sąjungos blokada Lietuvai. Autorius pamini ir 1991 m. sausio įvykius Lietuvoje, akcentuodamas, kad jie buvo tragiški ir sukėlė tarptautinės bendrijos pasmerkimą. Dėl jų A. Ševarnadzė netgi rekomendavo A. Gorbačioviui atsistatydinti iš einausių pareigų. Gana šiltai aprašoma B. Pankino veikla. Būtent jam būnant užsienio reikalų

ministrų Sąjunga pripažino Estijos, Latvijos ir Lietuvos nepriklausomybę.

Beje, tarpukario Lietuva buvo vienintelė Baltijos šalis, neturėjusi Sovietų Sąjungos pasiuntinio, būsimo užsienio reikalų ministro. Estijoje buvo dirbęs N. Litvinovas, Latviją 1940 m. vasarą sovietizavo A. Vyšinskis. Nors Baltijos šalims dėmesio nestokojama, tačiau padaryta ir faktinių klaidų. Teigiama, kad 1939 m. Sovietų Sąjunga gavo teisę turėti Lietuvoje „karines jūrų bazines“, t. y. sumaišyta su Estija (p. 241), sausio įvykiai atkelti į 1990 m. pradžią. Tai neesminės klaidos, nors ir rodančios kruopštumo stoką.

Tarptautininkus šioje monografijoje turėtų sudominti dabartinės – 1991–2000 m. Rusijos užsienio politikos kryptys ir sprendimų priėmimų užkulisiai. Tarkim, autorius rašo, kad po rinkimų, kuriuose didelį laimėjimą pasiekė V. Žirinovskio partija, buvo pradėta rengti nauja „daug griežtesnė užsienio politikos santykių su buvusiomis sovietinėmis respublikomis linija“ (p. 560). Paskutinis poskyris pavadintas „Nauja koncepcija“ ir apibrėžia tūkstantmečių sandūros Rusijos užsienio politikos kryptis. Autorius pagrįstai teigia, kad Rusija dar neatrado nacionalinio intereso tarptautiniuose santykiuose, kad vadovaujasi pasenusia „didžiosios vals-

tybės“ samprata. Dabar didi ne ta valstybė, kurios raketos gali sunaikinti pasaulį, be ta, kuri turtinga, klesti ekonomiškai.

Ši monografija patenkins ir įdomybių pasiilgusi skaitytoja. Pavyzdžiui, jis sužinos, kad V. Molotovo pravardė buvo „akmeninė sėdynė“ (p. 160) ir kad jis tapo „akademiku dėl istorijos“. A. Gromyka į JTO istoriją įėjo kaip „misteris ne“, nes 20 kartų vetavo nutarimus. Labiausiai SSRS gynybos ministerijai neįtikęs užsienio reikalų ministras buvo A. Ševarnadzė. Tos ministerijos partinis susirinkimas net du kartus siūlė patraukti į teismą šį ministrą už tėvynės interesų išdavimą. Galima sužinoti net ir tokių smulkmenų, kad A. Gromyka lauktuvių SSKP CK Politbiuro nariams veždavo marškinius ir skrybėles. N. Obior-tyševui, pirmajam Rusijos pasiuntiniui Lietuvoje, kol pasiuntinybėje nebuvo šifravimo sistemos, dažnai tekdavo važiuoti į Kaliningradą siūsti ir gauti telegramų. Tokie teksto intarpai pagyvina skaitymą, praplečia žinojimą.

L. Mlečino monografija gali būti ir kaip šaltinis, nes joje pateikiama atsiminimų. Jie padeda geriau suprasti sovietmečio istoriją ir užsienio politiką bei pamatyti Sovietų Sąjungos užsienio reikalų ministrus – politikus ir žmones.

Algirdas Jakubčionis